

Ett 50-årsminne

Adolf **Fredrik Waldner** med historik av barnbarnet Eva Larsson

Fredrik Waldner kom från en släkt, där så gott som alla manliga medlemmar tjänstgjort på fyrplatser och inom Lotsverket längs Västkusten. Han föddes på Nordkoster 1892 och växte upp på Ursholmen. När han var nitton år fick han anställning på Lotsverkets tjänstefartyg Göteborg och senare på fyrskeppet Fladen. Därefter tjänstgjorde han en kort på Nidingen utanför Onsala och var med om detta dramatiska Isäventyr vintern 1916-17.

Han arbetade fortsättningsvis som fyrvaktare på Måseskär och fyrmästare på Väderöbod och slutligen Hakens Fyr, Ven i Öresund, innan han gick i pension och flyttade till Göteborg 1956, där han avled 1981.

Det finns mycket att berätta om min morfar Fredrik, som stod mig nära. Denna händelse på Nidingen är en riktig rysare, tyckte jag, när han berättade den för mig.

Eva Larsson

Fredrik Waldners berättelse om det vådliga isäventyret *Nedtecknat 1976*

Det var på hösten 1916 jag tillsammans med två kamrater från fyrskeppet "Fladen" kom till Nidingens fyrplats för tjänstgöring efter 3 man som några dagar tidigare omkommit genom drunkning i hamninloppet efter en fisketur.

En av de drunknade hittade vi på juldagen ilandfluten på västra udden.

Fram i januari började det bli islägg och det dröjde ej många dagar tills vi voro helt isolerade. Lotsverkets tjänstefartyg "Göteborg" kom visserligen ut med fotogen till fyrplatsen, men någon proviant till oss hade de inte med. Dä-

remot fick en av mina kamrater, som insjuknat i halsfluss, följa med iland, varför vi utom fyrmästaren blevo två man kvar. Vi sände med en proviantlista, men båten kom ej tillbaka.

Islägget tilltog dag för dag och flera fartyg lågo fastfrusna mellan Nidingen och fastlandet. Allteftersom islägget tilltog minskade vårt proviantförråd. Vi tänkte ta oss till land över isen, men vågade ej ta risken. För en man var det för riskabelt att gå och två kunde det ej, för då hade det bara blivit en man kvar på platsen. Vi semaforerade till lotsarna

på Mönsters lotsplats och talade om vår belägenhet.

En dag fingo vi se tre män komma gående ut mot fyrplatsen. Jag fick följa med till land och efter att ha provianterat lite av de viktigaste livsmedlen, så mycket som kunde medföras på en kälke, började återfärden den tredje dagen med eskort av två män från lotsplatsen till omkring halva vägen mellan Malön och Nidingen. Varefter jag fick klara mig ensam så gott jag kunde, men det var precis ingen nöjespromenad, eftersom isen mest bestod av sammanpackade isstycken, varför kälken upphörligen välte. Men lasten var surrad, så det var ju bara till att råta upp den för varje gång. Under vandringen utåt började vinden friska ifrån sydväst och vi hade bara hunnit koka och avsmaka det medförda kaffet m.m. då det blåste full kuling och isen började lossna runt fyrplatsen. Det var alltså i lagom tid jag kom ut. Nästa dag var isen sönderbruten och sammanpackad mot fastlandet, men när vinden avtog spred den sig åter ut. De fartyg som legat fastfrusna hade kommit loss och fortsatt sina avbrutna resor. Om några dagar började det åter frysa till och havet blev täckt av ett fast istäcke.

När det hade gått en tid var det ej mycket kvar av den proviant jag haft med mig på kälken. Efter några dygns stark frost, omkring -18 grader, tyckte vi att det nog skulle gå för sig med isfiske.

En dag efter en stark frostnatt kommer min kamrat och jag överens om att gå ut på isen SO om ön för att pilka torsk. Vid letade upp ett par pilkar som lågo kvar efter de omkomna. Med dessa och en smäcker lina på c:a 10 meter, som vi band mellan oss samt gevär och ammunition promenerade vi iväg efter att först ha meddelat fyrmästaren, vilken varnade oss till försiktighet. Men som

En 57-års minne.

Det var på hösten 1916 jag tillsammans med två kamrater från fartyget "Bländan" kom till öns dingsens fyrplats för jämtning efter 3 mån, som mig var dagas tillvaro ombord med genomgång. Kamraterna efter en fisketur.
Som av de drömmande berättade vi på fulldegens lördags-platsen på Bländans sidan:
Från 1 januari började det bli islag och det dröjde ej många dagar tills vi voro fullt isbelagda. Det var då jag följde förtroget "Götterong" fram i isen till ut med tillgång till fyrplatsen, men någon proviant till oss, tillkommit fick vi av mina kamrater, som senare kommit i kälkplan till ön, och vi såg att om provianten blev brukt om en annan. De lördagsmed sin proviantdata, men sålsten kom vi till bländan.
Tillägget till ett dag för idag, och flera förtroget löge fartygsarna mellan Nidingen och fastlandet.
Och till slut som islaget till ett g omintill vid ett förtroget. Vi såg att, tankar till land över isen, men började ej ta till. För om man var det för riskabelt det g, och två kamrater det ej, för det hade det bara blivit om man kom på platsen. De som var försvare till drömmarna på Bländans lotsplats, och till det om var belägenhet.
En dag fingo vi se tre män komma gående.

Första sidan ur Fredrik Waldners
handskrivna berättelse.

det varit så kraftig frost under natten, trodde vi inte att det skulle vara någon risk. När vi pilkat en stund och fått ett par granna torskar, märkte jag att det började bli djupare och sade till kamraten, att isen måste vara på drift eftersom det blev djupare för pilken. Vi togo märke på land s.k. mej – och märkte då att vi voro på drift. Det blev brättom att hala upp pilkarna, och vi började springa mot fyrplatsen, men vi hade inte hunnit många steg förrän det var issörja framför oss och efter en liten stund öppet vatten. Det var inget annat att göra, än att springa tillbaka till platsen där vi förut stått, vilken bestod av två isstycken på vardera c:a 16 kvm. När vi stått på dem en stund befann vi oss mitt i en stor vak, där vi cirklade runt utan att nå någon fast iskant. Om en stund sprack det isstycke jag stod på i flera delar så jag fick

Fig. 1. Nidingens fyrplats

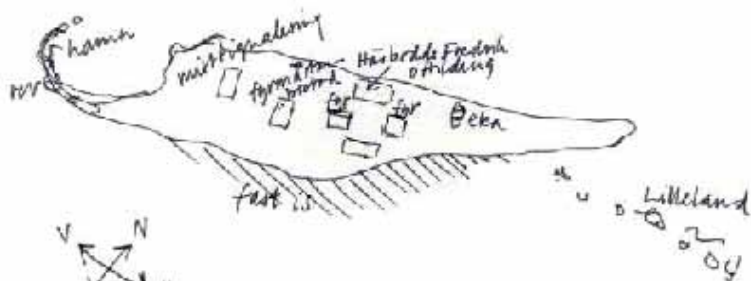

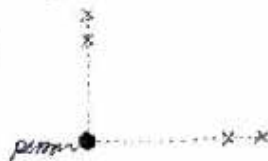
Fig. 2. Karta över Nidingen

Fig. 4.

Fig. 3. Pilt. Den skilde
vikene en sidd och var gjord i glänsande metall

När man tar mig så tar man sikte på två punkter på två olika ställen på land. Men användes det t.ä. när man lägger garn. Punktenna ska sammanfalla som på fig.

i sista stund hoppa över till det andra isstycket. Situationen såg mycket hopplös ut. Från fastlandet var det uteslutet att få hjälp och från fyrplatsen var det heller inte stora utsikter. Men för att bli observerade smällde vi av ett flertal gevärsskott, men som avståndet från fyrplatsen var ca 2 kilometer hade vi inte stort hopp om att det skulle höras, om de två personerna, fyrmästaren och hans dotter befunno sig inomhus. Men om en stund fingo vi se en människa utanför fyrmästarbostaden, varvid vi åter smällde av ett par skott, och till vår stora glädje blevo vi observerade.

En bit ut från land på fyrplatsens SO-sida låg det bottenfast is, ty vattnet där var ganska grunt. Fyrmästaren och hans dotter kommo springande ut mot oss så långt det gick, så att vi kunde ropa till dem och tala om vår belägenhet.

På öns norra sida låg en gammal eka uppdragen på land. Vi ropade till dem att försöka få ekan i sjön och ro till Lilleland, ett litet rev av rullsten några hundra meter ut från öns östra udde. Vi tänkte nämligen att det skulle kunna finnas något litet hopp om, att vi kunde driva ditåt. Det var spännande ögonblick för oss, om det skulle lyckas för dem att få ut ekan, ty både fyrmästaren och hans dotter var rätt småväxta. Dessutom voro vi ej säkra på om det kunde vara så pass isfritt, att de skulle kunna ro, men om en god stund fingo vi se deras huvuden nicka på andra sidan ön och vi förstod då att de voro i färd med att ro. Nidinglandet är ganska lågt. Därför var det ingen svårighet att se över det.

Till all lycka hade strömmen satt ut från land, varvid det hade bildats en smal ränna längs stranden alldeles lagom att ro i.

Jag har många gånger tänkt på detta, att det måste ha varit en guds styrelse.

Fyrmästare Fredrik Waldner på äldre dar.
Foto: Ur familjealbumet, från 1976

Om en stund fingo vi se dem komma fram förbi östra udden, men till Lilleland kunde de ej komma, men däremot in i en vik i isen söder om revet. Under tiden låg vi och drevo runt, runt på vårt isstycke och hade ingen möjlighet att komma till någon fast iskant. Vi försökte paddla med gevärskolvorna, men detta kunde jämföras med att ro på en bergknalle medan isstycket var flera meter djupt, sammansatt av isstycken som packats på varandra och således utgjorde ett bra strömfång.

När de hade satt fast ekan i isen kommo de båda två emot oss men vi ropade till dem, att inte lämna den i händelse av att isen skulle remna. Då hade vi varit förlorade alla fyra. Fyrmästaren gick då tillbaka och satte sig i ekan, men dottern fortsatte emot oss medförande en lång brandhake.

Under tiden hade vi närmast oss den fasta iskanten i riktning mot ekan tills vi voro så pass nära att jag kunde ta en av pilkarna och kasta över till den fasta isen, där den till all lycka fastnade i en liten isklump, som låg fastfrusen ovanpå. Jag började dra sakta och försiktigt i reven, och till vår stora glädje närmade vi oss iskanten mer och mer, tills vi inte kunde komma närmare, emedan det mellan iskanten och isstycket samlats en massa issörja. Då voro vi inte längre från iskanten än c:a 3-4 meter. Jag beslutade då mig för att försöka hoppa. Med ena änden av den medförda linan om livet och kamraterns fasta grepp i den andra, tog jag sats och hoppade, men hamnade en bit från iskanten. Jag fick dock så pass fotfäste i issörjan, att jag kunde kasta mig upp på iskanten. Samtidigt anlände flickan med brandhaken.

När jag kommit upp på den fasta isen, halade jag till mig gevären, som kamraten knutit fast i repet. Därefter halade vi isstycket närmare, så att han kunde hoppa över utan att hamna emellan.

Nu voro minuterna dyra, för mellan oss och ekan började isstyckena köra under varandra och bildade riktiga små insjöar. Med flickan på min rygg och brandhaken som hon höll i handen och kamraten med gevären började färden till ekan, då vattnet emellanåt stod över våra stövlar.

Fiskarna och pilken, som räddat oss, blevo liggande kvar på isstycket, hur gärna vi än ville haft dem med oss. Om några minuter voro vi alla i ekan och nu tyckte vi oss räddade. Men vi hade ett svårt arbete framför oss, ty medan vi höll på med att komma över till den fasta isen och till ekan, hade strömmen vänt sig, och där de förut rott med ekan, hade isen packat sig så att det såg oframkom-

ligt ut. Men hade vi blivit räddade från isstycket, skulle vi väl klara återfärden med ekan också. Men som det började lida på dagen, måste vi arbeta oss fram fortast möjligt. Vi vrickade oss fram i issörjan. Vi halade med brandhaken och drog ekan över stora isstycken och landade så efter två timmars slitsamt arbete på öns östra udde efter att ha tillryggalagt den c:a två kilometer långa sträckan. Solen hade då för längesedan dalat, och det började mörkna. Det var till att skynda sig att tända de båda fyrarna.

Då kändes det skönt att komma in i bostaden och tända en brasa och att få byta ut de våta benkläderna mot torra. Fast att vi inte hade så mycket i matväg att duka fram, var vi ändå nöjda med vad vi hade och mycket tacksamma att vi blivit räddade, vilket till en början såg mycket hopplöst ut.

Mellan Nidingen och Lilleland sträcker sig ett stenrev, som vid lågvatten ligger i övervattensläge. Det var just det som vi hade tänkt att ta oss iland på, om vi drovit till Lilleland. Men där hade vi säkert omkommit för när strömmen ändrade riktning och kom från nord, skruvade isen upp över både Lilleland och revet och tornade upp i flera meters höjd. Det dånade och brakade, som när åskan går.

Som en skickelse var det även när vi blevo observerade från fyrplatsen. Fyrmästarens dotter hade skurit sig i ett finger och fick en ingivelse att gå ut och badda på såret med snö. Detta gjorde att hon fick höra våra skott och rop. Det var just i rätta ögonblicket för hade det dröjt några minuter till hade det varit för sent.

Under natten började det friska i med vind från sydost och i daggroningen var det öppet vatten runt fyrplatsen. Vi blevo tydligen räddade i rätta ögonblicket.

Det var med en lättnadens suck jag en dag i april månad 1917 lämnade fyrplatsen med en jakt som avlämnade en ordinarie tjänsteman med familj och flytt saker. Han hade sökt befattningen efter en av de omkomna. Jag fick då några dagars ledighet och reste hem till mina föräld-

rar, som inte visste något om vad som hänt. På den tiden fanns ingen telefonförbindelse med fyrplatserna.

När ledigheten var slut började jag tjänstgöring på annan ort.

Adolf Fredrik Waldner

Morfar och jag, tidigt 1950-tal.

Foto: Ur familjealbumet